

Varhaisen päivähoidon pitkän aikavälin vaikutukset

Virheitä ja vahvistuneita havaintoja

JANI EROLA

Reilut kaksi vuotta sitten saimme yhdessä Aleksis Karhulan ja Elina Kilpi-Jakosen kanssa valmiiksi kirja-artikkelimme ”Home sweet home? Long-term educational outcomes of childcare arrangements in Finland” (Karhula & al. 2017). Tutkimme artikkelissa vuosina 1989–1990 syntyneiden suomalaisten lasten päivähoitoon osallistumisen yhteyttä myöhempään koulutukseen. Selitettäviä muuttujia oli kolme: peruskoulun jälkeen opintojen jatkaminen toiselle asteelle, lukion suorittaminen ja korkeakoulutukseen siirtyminen. Päätuloksemme oli, että päivähoitoon 1–3-vuotiaana osallistuneet pärjäsivät koulutuksessa paremmin kuin muut lapset keskimäärin. Noin kaksi-vuotiaana päivähoitoon menneet näyttivät koulutautuvan eniten, joskaan ero yksi- tai kolmivuotiaana päiväkotiin menneisiin ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Etu suhteessa muihin lapsiin selittyi pääosin mutta ei täysin perhetaustalla, koulutautuneiden vanhempien lapset menivät aiemmin päiväkotiin. Yhteys vanhempien työssäkäyntiin oli vahva – kotihoidossa olevien lasten vanhemmisista kun toisen tyypillisesti täytyy olla ei-työllinen. Varhainen päivähoitoon osallistuminen ei siis haitannut lasten myöhempää koulutautumista, vaan jos jonkinlainen vaikutus oli olemassa, se vaikutti olevan positiivinen.

Artikkeli julkaistiin Hans-Peter Blossfeldin ja kumppaneiden (2017) toimittamassa, varhaiskasvatuserjestelmiä eri maissa vertailevassa kirjassa. Pääosan tutkimuksesta teki Karhula, ja artikkeli päättyi osaksi hänen väitöskirjaansa (Karhula 2017). Tärkein motivaation lähde tutkimuksen toteuttamiseen oli tiedon puute. Suomessa

oli vuosikymmenten ajan esitetty rohkeita väitteitä varhaisen päivähoitoon osallistumisen haittoista lasten kehityksen kannalta. Tämä julkinen keskustelu tuntui olevan ristiriidassa maan ulkopuolella käydyn tieteellisen keskustelun kanssa, joka pääsääntöisesti viittasi päivähoitoon osallistumisen hyödyllisyyteen (esim. Ruhm & Waldfoegel 2012). Aiemmat muissa Pohjoismaissa tehdyt tutkimukset viittasivat myöskin positiivisiin vaikutuksiin (esim. Esping-Andersen & al. 2012; Havnes & Mogstad 2011). Systemaattisia yrityksiä varhaiskasvatuksen pitkän aikavälin koulutustai muiden sosioekonomisten vaikutusten tutkimiseksi ei kuitenkaan ollut tietääksemme Suomessa aiemmin tehty.

Tutkijoiden vai tulkitsijoiden virheitä?

Artikkelista syntyi todella paljon keskustelua, ja sitä käydään edelleen. Erityiseksi keskustelun tekee se, että siihen tuntuvat osallistuvan kaikki: päätöksentekijät, journalistit, eri tutkimusyhteisöjen jäsenet ja tavallinen kansa. Tutkijan kannalta tämä on hieno asia. Ongelma on, että keskusteluun on jäänyt sitkeästi elämään kummallisia tulkintoja tuloksistamme. Näistä tavallisimpia ovat seuraavat:

1) *Tutkimuksessa ei vakioida perhetaustan vaikutusta.* Tutkimuksessa raportoidaan tulokset, kun perhetaustan vaikutusta on vakioitu ottamalla huomioon niin vanhempien koulutus, työssäkäynti kuin tulotkin. Näistä vanhempien koulutus on yksiselitteisin, sillä vanhemmat ovat useimmiten saavuttaneet korkeimman koulutustason-

sa ennen nuorimman lapsen syntymää. Aikaiseman tutkimuksen mukaan koulutustaso selittää sosioekonomisista tekijöistä parhaiten perhetaustan kokonaisvaihtelua lasten sosioekonomisia vasteita tutkittaessa (Erola & al. 2016). Vanhempien koulutuksen vakioiminen pienensi tilastollisten malliemme päivähoidon osallistumista koskevia parametriesiimateja suurin piirtein puoleen, mutta ei kokonaan hävittänyt positiivista yhteyttä myöhempään kouluttautumiseen. Kokonaan efekti katosi, kun vakioitiin vanhempien työssäkäynti lapsen ollessa kolmivuotias ja perheen tulot lapsen ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana. Näiden tekijöiden kohdalla kausaalinen järjestys ei ole kuitenkaan yhtä varma kuin koulutuksessa, vanhempien tulot ja työllistyminen sekä vaikuttavat perheiden päivähoidon ratkaisuihin että vaihtelevat ratkaisujen mukaan. Lisäksi on muistettava, että koulutuksen vakiointi vakioi myös tulojen ja työllisyyden yhteyksiä lasten kouluttautumiseen sikäli kun tekijät korreloivat.

Perhetaustan vaikutusta vakioitiin tutkimuksessa siis monin eri tavoin. Menettelytavan tehokkuudessa on rajoitteensa. Tutkimuksessa oli pakko nojautua siihen, että perhetaustan vaikutus kontrolloidaan *havaittuja* perhetaustan ominaisuuksia vakioimalla eikä esimerkiksi kiinteiden vaikutusten sisarusmalleja hyödyntäen, joilla voisi olla mahdollista vakioida myös *havaitsemattomia* perhetaustan vaikutuksia. Myös tällaisiin malleihin liittyy omat tulkinnalliset rajoitteensa (esim. Amato 2010).

2) *Tutkimusasetelma ei ole kausaalinen.* Kausaalipäätelmät edellyttävät aina pohjimmiltaan teoreettista päättelykykyä, mutta tutkimusasetelmien välillä on eroja sen suhteen, kuinka vahvaa tukea ne voivat antaa päättelylle. Koska lapset eivät jakautuneet satunnaisesti päivähoidon osallistuneisiin ja muihin, asetelmamme ei ollut kokeellinen, mikä tekisi kausaalipäätelmien tekemisestä helpointa. Emme myöskään käyttäneen mitään *kvasikokeellista instrumenttia*, koska emme sellaista löytäneet. Paras oma ehdokkaamme tähän tarkoitukseen oli kuntien välisen vaihtelun huomioiminen, olettamuksella, että päivähoidon saavuus ja kotihoidontuen määrä vaihteli alueellisesti 1990-luvun alussa erityisen paljon. Tämän huomioimisella ei testiemme perusteella kuitenkaan ollut vaikutusta tuloksiin. Näin ollen artikkelissa todetaan, että uskallamme olla suhteellisen varmoja siitä, että varhaisesta päivähoidosta ei näy olleen haittaa lapsille, ja melko varmoja positiivi-

sista vaikutuksista, joihin liittyy kuitenkin selvästi enemmän epävarmuutta.

Tuomas Kosonen ja Kristiina Huttunen (2018) hyödyntävät omissa tutkimuksissaan hieman vastaavaa instrumenttia, kotihoidontuen kunta-vaihtelua, ja testaavat sen yhteyttä neuvoloiden 4–5-vuotiaille tekemään neurologisen kehityksen LENE-testiin sekä myöhempään koulutukseen. Asetelma on kausaalisesti omaamme vahvempi. Tutkijat löytävät positiivisen yhteyden LENE-tuloksiin, mutta eivät myöhempään koulutukseen. Kvasikokeellisten asetelmien tulokset ovat kuitenkin aina täsmälleen niin uskottavia kuin tutkijoiden käyttämät instrumentit ovat, ja tässäkin tapauksessa on rajoitteensa. Päivähoitojärjestelyt vaikuttavat myös perheiden asumisratkaisuihin ja muuttamiseen kuntien sisällä ja välillä, joten instrumenttina käytetty vaihtelu ei ole täysin eksogeenista.

3) *Päivähoidon osallistuvista lapsista tulee ehkä hyvin koulutettuja, mutta epäsosiaalisia, tunteettomia ja onnettomia ylisuorittajia.* Onnettomat sekä sosiaalisesti ja emotionaalisesti rajoitetut yksilöt eivät pärjää kovin hyvin myöskään koulutusjärjestelmässä (vrt. Durlak & al. 2011; Michalos 2008). On siis syytä olettaa, että varhain päivähoidon osallistuneet eivät ole keskimääräistä epäsosiaalisempia, tunteettomampia tai onnettomampia.

4) *Emme ole tehneet Baronin ja Kennyn (1986) ohjeiden mukaista tai muuta mediaatioanalyysia.* Kommentti koskee erityisesti vanhempien koulutuksen ja lasten päivähoidon osallistumisen yhteyden tulkintaa. Baronin ja Kennyn tavoin tehtyä mediaatioanalyysia tehdään harvoin sellaisenaan sosiologisessa tai taloustieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa siinä tapauksessa, jos mediaatiota koskevat johtopäätökset on johdettavissa muista raportoiduista tuloksista. Tältä osin seuraimme oman tieteenalamme käytäntöjä.

Toisiansa vahvistavia tuloksia

Päivähoidon pitkäaikaisvaikutusten tutkimiseen soveltuvia aineistoja on vähän, ja suomalainen tutkijayhteisö suhteellisen pieni. Tätä kirjoitettaessa oman artikkelimme jälkeen oli tullut vain kaksi muuta rekisteriaineistoa hyödyntävää tutkimusta: jo mainittu Kososen ja Huttusen (2018) raportti sekä Heikki Hiilamon ja kumppaneiden artikkeli (2018). Jälkimmäisessä tutkimuskohteena ovat lapset, jotka ovat 6-vuotiaana nuoremman ssa-

ren kanssa kotihoidossa esikoulun sijaan. Tulokset ovat suurin piirtein samanlaisia kuin omamme: 6-vuotiaana kotihoidossa olevien lasten kouluttautuminen on heikompaa kuin muiden.

Kaikkien kolmen tutkimuksen viesti on sama: päivähoitoon osallistumisella ei ole *negatiivista* pitkän aikavälin vaikutusta lasten kehittymiseen ja kouluttautumiseen, vaan vaikutukset ovat jopa jossain määrin positiivisia. Tutkimusten tulokset ovat yhteneväisiä myös sen suhteen, että vaikutukset *eivät ole heterogeenisia* perhetaustan suhteen. Toisin sanoen mahdolliset hyödyt ovat suurin piirtein samanlaisia siitä riippumatta, mikä vanhempien koulutustaso tai muu sosiaalinen tausta sattuu olemaan. Tämä on tärkein Suomea muista Pohjoismaista ja monesta muusta yhteiskunnasta erottava tekijä. Varsin usein päivähoiton suurimmat hyödyt kohdistuvat erityisesti matalasti koulutettujen vanhempien perheisiin.

Kolmas yhdistävä seikka on, että mikäli positiivisia vaikutuksia on, ne ovat mittasuhteiltaan melko pieniä. Tämä oli omaan tutkimukseemme liittyvän kirjaprojektin kansainvälisen kirjoittajajoukon näkökulmasta yllättävintä: korkeatasoisena pidetyn, universaalien päivähoitojärjestelmän olisi voinut olettaa hyödyttävän lapsia havaittua enemmän. Kotimaisten varhaiskasvatuksen ammattilaisten mielestä tämä ei kuitenkaan ole yllättävää, sillä kaikissa kolmessa suomalaistutkimuksessa tarkastellaan 1990-luvun alussa päivähoitoon menneitä lapsia. Tuossa vaiheessa päivähoiton saavuus ja varhaiskasvatuksen sisällöllinen säätely on ollut nykyistä huomattavasti heikompaa. Ylipäättään varhaiskasvatuksen rooli päivähoitossa on ollut nykyistä selvästi pienempi.

Lopuksi

Esitimme tutkimuksemme julkaisun yhteydessä kolme politiikkasuositusta: 1) kotihoidon tuen keston rajaaminen (esim. korkeintaan kaksivuotiaisiin), 2) erilaisten päivähoitomuotojen saatuuden varmistaminen ja 3) kansalaisten valistaminen aiempaa tasapainoisemmin päivähoiton mahdollisista positiivisista vaikutuksista aiemmin korostettujen mahdollisten haittojen sijaan.

Oma tutkimuksemme lienee vaikuttanut – positiivisesti – kolmannen tavoitteen toteutumiseen, kun taas kokonaan poliittisen päätöksenteon varassa olevat kaksi muuta ehdotusta eivät ole toteutuneet. Ensimmäinen ehdotuksista on konkreettisin, ja sitä tukevat myös muut tutkimukset. Kotihoidon tuen keston rajaamisen hyödyt eivät rajaudu vain siihen, missä määrin lapsi hyötyy päivähoitosta. Jos lapsen kotona hoitamisen vaihtoehtona on molempien vanhempien työssäkäynti tai opiskelu, ovat näiden muut positiiviset puolet (perheen korkeammat tulot, sosiaalinen verkostoituminen, osaamisen säilyminen tai paraneminen) myös lapsen tulevaisuuden kannalta hyödyllisiä.

Tutkimuksestamme liikkeelle lähtenyt keskustelu on myös paljastanut koko suomalaista tiedeyhteisöä uhkaavan seikan, tiedejournalismin matalan tason. Kun jopa tiedetoimittajan lähteeksi riittää Facebook-keskustelu, ei enää tarvitse ihmetellä, miten ihmeessä tiedeskeptisyys ja usko näennäistieteisiin leviävät maallikoiden keskuudessa.

KIRJALLISUUS

- Amato, Paul R.: Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments. *Journal of Marriage and Family* 72 (2010): 3, 650–666.
- Baron, R. M. & D. A. Kenny: The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology* 51(1986): 6, 1173–1182.
- Blossfeld, Hans-Peter & Kulic, Nevena & Skopek, Jan & Triventi, Moris (toim.): *Childcare, Early Education and Social Inequality: An International Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017.
- Durlak, Joseph A. & Weissberg, Roger P. & Dymnicki, Allison B. & Taylor, Rebecca D. & Schellinger, Kriston B.: The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. *Child Development* 82 (2011): 1, 405–432.
- Erola, Jani & Jalonen, Sanni & Lehti, Hannu: Parental Education, Class and Income over Early Life Course and Children's Achievement. *Research in Social Stratification and Mobility* 44 (2016): 33–43.
- Esping-Andersen, Gøsta & Garfinkel, Irwin & Han, Wen-Jui & Magnuson, Katherine & Wagner, Sander & Waldfogel, Jane: Child care and school performance in Denmark and the United States. *Children and Youth Services Review, Comparative Child and Family Policy* 34 (2012): 3, 576–589.
- Havnes, Tarjei & Mogstad, Magne: No Child Left Behind: Subsidized Child Care and Children's Long-Run Outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy* 3 (2011): 2, 97–129.
- Hiilamo, Heikki & Merikukka, Marko & Haataja, Anita: Long-Term Educational Outcomes of Child Care Arrangements in Finland. *SAGE Open* 8 (2018): 2, 2158244018774823.
- Karhula, Aleks: Life course approaches to intergenerational inequality. *Turku, University of Turku*, 2017.
- Karhula, Aleks & Erola, Jani & Kilpi-Jakonen, Elina: Home sweet home? Long-term educational outcomes of childcare arrangements in Finland. S. 268–285. *Teoksessa Blossfeld, Hans-Peter & Kulic, Nevena & Skopek, Jan & Triventi, Moris (toim.): Childcare, Early Education and Social Inequality – A Cross-national Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, 2017.
- Kosonen, Tuomas & Huttunen, Kristiina: *Kotihoidon tuen vaikutus lapsiin. Tutkimuksia* 115. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, 2018.
- Michalos, Alex C.: Education, Happiness and Well-being. *Social Indicators Research* 87 (2008): 3, 347–366.
- Ruhm, Christopher J. & Waldfogel, Jane: Long-term effects of early childhood care and education. *Nordic Economic Policy Review: Economics of Education*, 23–51. Nordic Council of Ministers, 2012.